

REMISSVAR

2023-09-29

Dnr: BO 2023-0133
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Delbetänkandet av utredningen om stärkt stöd till tandvård för våldsutsatta och ökad kontroll över tandvårdssektorn SOU 2023:10
(dnr S2023/00827)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen kommenterar vissa förslag och bedömningar som bedöms vara särskilt relevanta ur ett barnrättsperspektiv.

Allmänt om betänkandet

Barnombudsmannen ser positivt på att åtgärder vidtas för att stärka stödet till personer som utsatts för mäns våld mot kvinnor, annat könsrelaterat våld och våld i nära relationer. Som framgår nedan är Barnombudsmannen också positiv till flertalet förslag och bedömningar.

Barnombudsmannen anser dock att det i betänkandet saknas tillräckliga fördjupningar i barns särskilda våldsutsatthet liksom tydliga kopplingar till barnkonventionen.

Ett skäl till att inkorporera barnkonventionen som svensk lag, var enligt regeringen, ett förtydligande att lagstiftaren ska beakta och synliggöra barnkonventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen.¹ Barnrättsutredningen belyste i sitt betänkande Barnkonventionen blir svensk lag (SOU 2016:19) vikten av att barnkonventionen kommer till uttryck i förarbeten. Om barns rättigheter synliggörs och beaktas redan på utredningsstadiet kan det leda till fördjupad diskussion och ge ett bättre underlag inför det efterföljande lagstiftningsarbetet.²

Flera rättigheter i barnkonventionen aktualiseras i delbetänkandet. Utredningen nämner artikel 19. Barnombudsmannen vill utöver detta särskilt lyfta fram barns rätt till likabehandling och ickediskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och vikten av att barn får komma till tals (artikel 12). Vidare vill Barnombudsmannen lyfta rätten till bästa möjliga hälsa (artikel 24).

¹ Proposition 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, s. 74.

² SOU 2016:19, Barnkonventionen blir svensk lag, s. 320 ff.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget uppmärksamma att det visserligen i direktivet står att utredaren ska redovisa konsekvenserna av förslagen utifrån barnkonventionen och att det, såsom utredningen anger, inte ställs ett motsvarande krav för bedömningarna (se s. 210 i betänkandet). Av barnkonventionen framgår dock ingen begränsning till att barnrättsliga analyser endast ska genomföras avseende förslag. Enligt artikel 3.1 i barnkonventionen ska vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Avsaknad av tillräckliga analyser av konsekvenser för barn kan bland annat medföra att relevanta problem inte identifieras och att slutsatser som dras därför inte blir adekvata.

Barns delaktighet

Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det saknas i betänkandet en beskrivning av hur utredningen har tänkt kring barns delaktighet i utredningens arbete. Det framgår att utredningen har tagit del av bland annat rapporter i vilka uppgifter från barn förekommer. I övrigt framgår inte att barn har gjorts delaktiga eller vilka överväganden som har gjorts kring detta.

5.4 Utredningens bedömning

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömningar med de synpunkter som framgår nedan.

Tandvården bör ha samma skyldigheter som övrig hälso- och sjukvård i frågor om våld i nära relationer

Barnombudsmannen anser liksom utredningen att tandvården har en viktig roll i arbetet med att upptäcka våldsutsatthet och att det är otillfredsställande att en betydande andel vårdgivare inte frågar patienter om våldsutsatthet och att vissa uppvisar okunskap eller ointresse när det gäller tandvårdens roll att förhindra skador till följd av våld. Det är angeläget att åtgärder vidtas för att komma till rätta med detta.

Frågor om våldsutsatthet bör ställas till samtliga patienter som del av anamnestagning

Barnombudsmannen instämmer i att det är centralt, i ljuset av artikel 19 i barnkonventionen, att rutinmässigt fråga barn och vuxna om våldsutsatthet.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget betona att identifiering av vuxna som utsätts för våld, är ett steg i att också identifiera barn som upplever³ våld och utsätts för våld. Enligt vissa forskare kan det vara mer psykiskt skadligt för ett barn att uppleva våld i familjen än att själv utsättas för våld. Mellan 40 och 60 procent av de barn som upplever våld i hemmet har också själva utsatts för våld av en förälder eller annan omsorgsperson.⁴

³ Att säga att barn upplever våld istället för att de bevittnar våld sätter barnets perspektiv på våld i centrum. Se Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) [Barn som upplever våld - Nationellt centrum för kvinnofrid \(NCK\) - Uppsala universitet \(uu.se\)](#).

⁴ NCK, 2023. [Barn som upplever våld - Nationellt centrum för kvinnofrid \(NCK\) - Uppsala universitet \(uu.se\)](#) som hänvisar till Carolina Överlien, 2007, Barn som upplever pappas våld mot mamma – vad säger

Utbildning, fortbildning och kompetensutveckling behöver prioriteras

I FN:s kommitté för barnets rättigheters senaste rekommendationer till Sverige, understryker kommittén att den är djupt oroad över den otillräckliga förmågan hos yrkespersonal som arbetar med och för barn att upptäcka och hantera fall av våld mot barn.⁵

Enligt kommittén är att identifiera riskfaktorer hos enskilda individer, grupper av barn, och vårdnadshavare (eller annan omsorgsperson) och att identifiera tecken på faktiska övergrepp en del av att kunna få till stånd riktade och förebyggande initiativ. Enligt kommittén kräver detta att alla som kommer i kontakt med barn är medvetna om riskfaktorer och indikatorer för alla former av våld. Det kräver även att de har fått vägledning i hur de ska tolka sådana indikatorer, och att de har nödvändig kunskap, vilja och förmåga att handla på lämpligt sätt (inklusive att ge akut skydd).⁶

Barn är extra skyddsvärda och befinner sig ofta i beroendeställning till vuxna. Att fråga barn om våldsutsatthet som del av anamnestagning ställer höga krav på kompetens hos personal. Barnombudsmannen anser att personal inom tandvården behöver ha kunskap om utsatthet för våld hos exempelvis barn med funktionsnedsättning samt barn i samhällets vård och kunskap om partnervåld i barn och ungas relationer.⁷ Att fråga om våldsutsatthet kräver även kompetens i att anpassa information och frågor utifrån barnets ålder och mognad. Att fråga om våld får aldrig innebära en ökad risk för det enskilda barnet. Personal behöver ha den kunskap och förmåga att handla på lämpligt sätt som krävs för att inte förvärra situationen för barnet.

I betänkandet beskrivs (se t.ex. avsnitt 7.5.4) att det i samtliga tandvårdsverksamheter finns väl etablerade rutiner för orosanmälan och andra åtgärder när tandvården upptäcker våldsutsatta barn. Samtidigt indikerar Socialstyrelsens nationella kartläggning av orosanmälningar från 2021, vilket Barnombudsmannen påpekat i sin årsrapport för 2023, att det förkommer en fortsatt underrapportering från bland annat tandvården.⁸ Underrapporteringen gäller särskilt anmälningar om föräldrars brister i omsorgen om de yngsta barnen.⁹

Tandvården är en av få aktörer som regelbundet träffar de flesta barn. Enligt utredningens kartläggning kommer tandvården i kontakt med 85 procent av alla barn och unga i åldern 3 och 23 år, under en treårsperiod (se s. 96 ff. i betänkandet). Tandvården har därmed särskilda förutsättningar att upptäcka barn som utsätts för våld eller på annat sätt far illa.¹⁰

Barnombudsmannen vill i sammanhanget uppmärksamma att artikel 19 inkluderar alla former av våld, vilket inkluderar fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. Tandvården har en viktig roll i att

forskningen? [Barn som upplever pappas våld mot mamma – vad säger forskningen? | Nordic Journal of Social Work \(idunn.no\)](#).

⁵ FN:s barnrättskommittés Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport (CRC/CSWE/CO/6-7), punkt 25 f.

⁶ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 13 (2011) om Barnets rätt till frihet från alla former av våld (CRC/C/GC/13), punkt 48.

⁷ FN:s barnrättskommittés Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport (CRC/CSWE/CO/6-7), punkt 25 c.

⁸ Socialstyrelsen, 2022, Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021, s. 47. Se även Barnombudsmannen, 2023, "Jag hade vitt hjärta" Tidiga samhällsinsatser för att stärka barn och förebygga kriminalitet s. 24 ff.

⁹ Socialstyrelsen, 2022, s. 47.

¹⁰ Barnombudsmannen, 2023, s. 24 ff.

upptäcka barn som inte får sin rätt till hälsa tillgodosedd och som utsätts för våld genom vanvård och försummelse, detta handlar exempelvis om de barn som inte kommer på besök de kallats till av tandvården. Det är angeläget att också dessa barn får sina rättigheter tillgodosedda och att det råder en likvärdighet över landet. Barnombudsmannen anser att fortbildning och kompetensutveckling inom tandvården ska innehålla kunskap om alla former av våld.

6.11.1 Tandvård till våldsutsatta ska erbjudas till hälso- och sjukvårdsavgift

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

Barn och unga har kostnadsfri tandvård och berörs inte direkt av utredningens förslag. Barnombudsmannen instämmer med utredningen i att barn kan gynnas indirekt av att deras föräldrar får bättre tillgång till tandvård.

Barnombudsmannen instämmer vidare i utredningens bedömning att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att cirka två år efter att bestämmelsernas ikraftträdande följa upp hur de tillämpats.

Föredragande i ärendet har varit utredarna Lovisa Granath och Elin Fischer. I den slutliga handläggningen av ärendet har även biträdande avdelningschefen Tove Björnheden deltagit.

Erik Henriksson
Stf. Barnombudsman